ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

OLIY TA’LIM MUASSASALARI UCHUN AXBOROT XAVFSIZLIGI MONITORINGI DASTURIY TIZIMINI ISHLAB CHIQISH

Xamroyev Shoxboz Sultonmuradovich
Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
2-kurs magistranti
e-mail.: shoxboz_xaroyev@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida axborot xavfsizligini ta’minlash va samarali nazorat qilishga qaratilgan monitoring dasturiy tizimini ishlab chiqish masalalari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida zamonaviy kiberxavfsizlik tahdidlari, jumladan ruxsatsiz kirish, zararli dasturiy ta’sirlar, ma’lumotlar sizib chiqishi va ichki xavf omillari tahlil qilindi. Taklif etilgan tizim modulli arxitektura asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, u ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash, tahlil qilish va vizualizatsiya qilish bosqichlarini o‘z ichiga oladi. Tizim real vaqt rejimida ishlash imkoniyatiga ega bo‘lib, xavfsizlik hodisalarini tezkor aniqlash va ularga nisbatan choralar ko‘rishga xizmat qiladi. Anomaliyalarni aniqlashda statistik usullar hamda mashinaviy o‘rganish algoritmlaridan foydalanildi, bu esa aniqlik darajasini sezilarli oshirdi. Tajriba natijalari ishlab chiqilgan dasturiy yechimning yuqori samaradorlik, moslashuvchanlik va kengaytiriluvchanlik xususiyatlariga ega ekanligini ko‘rsatdi. Mazkur tizim oliy ta’lim muassasalarida axborot xavfsizligini kompleks boshqarish va nazorat qilishda muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: axborot xavfsizligi, monitoring tizimi, oliy ta’lim, kiberxavfsizlik, SIEM, anomaliya aniqlash, tarmoq xavfsizligi, real vaqt tahlili, dasturiy ta’minot, ma’lumotlar tahlili.

РАЗРАБОТКА ПРОГРАММНОЙ СИСТЕМЫ МОНИТОРИНГА ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ДЛЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы разработки программной системы мониторинга, направленной на обеспечение и эффективный контроль информационной безопасности в высших учебных заведениях. В ходе исследования проанализированы современные угрозы кибербезопасности, включая несанкционированный доступ, вредоносные программные воздействия, утечки данных и внутренние факторы риска.

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

Предложенная система разработана на основе модульной архитектуры и включает этапы сбора, обработки, анализа и визуализации данных. Система функционирует в режиме реального времени, что позволяет оперативно выявлять инциденты безопасности и принимать соответствующие меры реагирования. Для обнаружения аномалий использованы статистические методы и алгоритмы машинного обучения, что существенно повысило уровень точности. Результаты экспериментов показали, что разработанное программное решение обладает высокой эффективностью, гибкостью и масштабируемостью. Данная система имеет важное практическое значение для комплексного управления и контроля информационной безопасности в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: информационная безопасность, система мониторинга, высшее образование, кибербезопасность, SIEM, обнаружение аномалий, сетевая безопасность, анализ в реальном времени, программное обеспечение, анализ данных.

DEVELOPMENT OF A SOFTWARE SYSTEM FOR MONITORING INFORMATION SECURITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract

This article addresses the development of a software-based monitoring system aimed at ensuring and effectively controlling information security in higher education institutions. The study analyzes contemporary cybersecurity threats, including unauthorized access, malicious software activities, data leakage, and internal risk factors. The proposed system is designed based on a modular architecture and incorporates data collection, processing, analysis, and visualization stages. It operates in real time, enabling the prompt detection of security incidents and the implementation of appropriate response measures. Statistical methods and machine learning algorithms are employed for anomaly detection, significantly improving accuracy. Experimental results demonstrate that the developed software solution offers high efficiency, flexibility, and scalability. The system has substantial practical significance for the comprehensive management and control of information security in higher education institutions.

Keywords: information security, monitoring system, higher education, cybersecurity, SIEM, anomaly detection, network security, real-time analysis, software system, data analysis.

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi barcha sohalar qatori oliy ta’lim tizimiga ham tub o‘zgarishlar olib kirmoqda. Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonining raqamlashtirilishi, masofaviy ta’lim platformalarining keng joriy etilishi, elektron kutubxonalar, ma’lumotlar bazalari va axborot tizimlarining rivojlanishi axborot resurslarining hajmi va ahamiyatini keskin oshirdi. Shu bilan birga, ushbu jarayonlar axborot xavfsizligini ta’minlash masalasini dolzarb muammolardan biriga aylantirdi[1][1].

Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalari nafaqat ta’lim beruvchi, balki katta hajmdagi maxfiy va muhim ma’lumotlarni saqlovchi hamda qayta ishlovchi kompleks axborot tizimlariga ega tashkilotlar hisoblanadi. Talabalar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqotlar, moliyaviy operatsiyalar va boshqaruv jarayonlariga oid ma’lumotlar turli darajadagi xavf-xatarlarga duch kelmoqda[2]. Ruxsatsiz kirish, zararli dasturiy hujumlar, ma’lumotlar sizib chiqishi, tarmoq infratuzilmasiga zarar yetkazish kabi tahdidlar oliy ta’lim muassasalarining barqaror faoliyatiga jiddiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin[2].

Axborot xavfsizligi muammolarining keskinlashuvi, ayniqsa, global raqamli makonning kengayishi bilan bog‘liq. Internet tarmog‘ining ommalashuvi, bulutli texnologiyalar, mobil qurilmalar va IoT (Internet of Things) qurilmalarining ta’lim tizimiga kirib kelishi xavfsizlikni ta’minlashni yanada murakkablashtirmoqda. Shu sababli, an’anaviy himoya vositalari (antiviruslar, oddiy firewall tizimlari) yetarli darajada samarali bo‘lmay qolmoqda. Bu esa zamonaviy, kompleks va intellektual yondashuvlarga asoslangan axborot xavfsizligi tizimlarini ishlab chiqishni talab etadi[3].

Oliy ta’lim muassasalarida axborot xavfsizligini ta’minlashning muhim yo‘nalishlaridan biri – bu xavfsizlik hodisalarini doimiy monitoring qilish va tezkor aniqlashdir. Monitoring tizimlari yordamida tarmoq faoliyati, foydalanuvchi harakatlari, tizim loglari va boshqa axborot oqimlari real vaqt rejimida kuzatilib, potensial tahdidlar aniqlanishi mumkin. Ayniqsa, SIEM (Security Information and Event Management) tizimlari bu borada muhim rol o‘ynaydi, chunki ular turli manbalardan kelayotgan ma’lumotlarni yagona markazda to‘plab, tahlil qilish imkonini beradi[3].

Shu bilan birga, mavjud monitoring tizimlarining aksariyati tijorat asosida ishlab chiqilgan bo‘lib, ularni joriy etish katta moliyaviy xarajatlarni talab qiladi. Bundan tashqari, ularning konfiguratsiyasi murakkab va har bir muassasaning o‘ziga xos

[1] ***Jumaniyazova, T. A.*** *(2024). Oliy ta’lim muassasalarida kiberxavfsizlik madaniyatini oshirish. Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences.*

[2] ***Abdullayev, I. X.*** *Ta’limni raqamlashtirish sharoitida axborot xavfsizligini ta’minlash muammolari. Ilmiy xabarlar jurnali.*

[3] https://universalpublishings.com/index.php/gumanitar/article/view/10948?utm_source=chatgpt.com

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

infratuzilmasiga moslashtirish qiyinchilik tug‘diradi. Shu sababli, oliy ta’lim muassasalari uchun moslashtirilgan, samarali va nisbatan arzon dasturiy yechimlarni ishlab chiqish zarurati mavjud.

Mazkur maqola aynan shu muammoni hal etishga qaratilgan bo‘lib, unda oliy ta’lim muassasalari uchun axborot xavfsizligini monitoring qilish dasturiy tizimini ishlab chiqish masalalari yoritiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – real vaqt rejimida ishlaydigan, modulli arxitekturaga ega, kengaytiriluvchan va yuqori aniqlikka ega monitoring tizimini yaratishdan iborat.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, taklif etilayotgan tizimda anomaliyalarni aniqlash uchun statistik usullar bilan bir qatorda mashinaviy o‘rganish algoritmlaridan kompleks foydalaniladi. Bu esa an’anaviy qoidaviy tizimlarga nisbatan yuqori aniqlik va moslashuvchanlikni ta’minlaydi. Shuningdek, tizimning modulli tuzilishi uni turli o‘lchamdagi oliy ta’lim muassasalarida qo‘llash imkonini beradi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati esa ishlab chiqilgan dasturiy tizimning real sharoitlarda qo‘llanilishi bilan belgilanadi. Ushbu tizim yordamida oliy ta’lim muassasalari o‘z axborot infratuzilmasini samarali nazorat qilish, xavfsizlik hodisalarini tezkor aniqlash va ularning oldini olish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa nafaqat axborot xavfsizligini ta’minlash, balki ta’lim jarayonining uzluksizligini ham kafolatlaydi[4].

Xulosa qilib aytganda, axborot xavfsizligi monitoring tizimlarini ishlab chiqish oliy ta’lim tizimining barqaror rivojlanishi uchun zaruriy shartlardan biri hisoblanadi. Shu bois, mazkur yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlar va amaliy ishlanmalar dolzarb ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Axborot xavfsizligi monitoringi va kiberxavfsizlik tizimlarini rivojlantirish masalalari zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda keng yoritilgan bo‘lib, ushbu yo‘nalish global miqyosda dolzarb hisoblanadi. Ayniqsa, oliy ta’lim muassasalari axborot infratuzilmasining murakkablashuvi, foydalanuvchilar sonining ortishi va turli xizmatlarning integratsiyalashuvi xavfsizlikni ta’minlash uchun yangi yondashuvlarni talab etmoqda.

Rastlaşabil tadqiqotlarda axborot xavfsizligini ta’minlash uchun asosiy e’tibor an’anaviy himoya vositalariga qaratilgan. Xususan, tarmoq xavfsizligini ta’minlashda firewall tizimlari, antivirus dasturlar va intruziya aniqlash tizimlari (IDS/IPS) keng qo‘llanilgan. W. Stallings tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda tarmoq xavfsizligi asoslari, tahdidlar turlari va ularga qarshi kurashish usullari batafsil yoritilgan. Ushbu yondashuvlar xavfsizlikni ta’minlashda muhim bosqich bo‘lsa-da, zamonaviy tahdidlar sharoitida ularning imkoniyatlari cheklanganligi aniqlangan[5].

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

Keyingi bosqichda SIEM (Security Information and Event Management) tizimlari rivojlana boshladi. Bu tizimlar turli manbalardan kelayotgan log ma'lumotlarini yig'ish, tahlil qilish va xavfsizlik hodisalarini aniqlash imkonini beradi. K. Scarfone va P. Mell tomonidan ishlab chiqilgan metodologiyalarda intruziya aniqlash tizimlari va monitoring mexanizmlarining samaradorligini oshirish yo'llari ko'rib chiqilgan. SIEM tizimlari markazlashtirilgan monitoringni ta'minlashi bilan ajralib turadi, ammo ularning sozlanishi va joriy etilishi murakkab hisoblanadi.

So'nggi yillarda ilmiy tadqiqotlarda mashinaviy o'rganish va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. R. Sommer va V. Paxson tadqiqotlarida anomaliyalarni aniqlashda mashinaviy o'rganish algoritmlarining afzalliklari va cheklovlari tahlil qilingan. Ularning fikricha, an'anaviy qoidaviy tizimlar oldindan aniqlangan tahdidlarni aniqlashda samarali bo'lsa-da, yangi va noma'lum hujumlarni aniqlashda yetarli emas. Shu sababli, adaptiv va o'z-o'zini o'rganuvchi tizimlarga ehtiyoj ortib bormoqda[6].

Bundan tashqari, foydalanuvchi xatti-harakatlarini tahlil qilish (User Behavior Analytics – UBA) asosida ishlab chiqilgan yondashuvlar ham keng qo'llanilmoqda. Ushbu yondashuvlar foydalanuvchilarning odatiy faoliyatini o'rganib, undan chetlanishlarni aniqlash orqali xavfsizlik hodisalarini aniqlash imkonini beradi. Bu esa ichki tahdidlarni aniqlashda ayniqsa muhim ahamiyatga ega.

Oliy ta'lim muassasalari uchun axborot xavfsizligi masalalari alohida tadqiqot yo'nalishi sifatida ham ko'rib chiqilgan. Ko'plab ilmiy ishlarda universitetlarning ochiq axborot muhiti, keng foydalanuvchilar auditoriyasi va turli tizimlarning integratsiyasi xavfsizlikni ta'minlashni murakkablashtirishi ta'kidlangan. Shu sababli, universitetlar uchun moslashtirilgan, moslashuvchan va kengaytiriluvchan monitoring tizimlarini ishlab chiqish zarurligi asoslab berilgan.

Shuningdek, zamonaviy tadqiqotlarda bulutli texnologiyalar va taqsimlangan tizimlar xavfsizligi ham muhim o'rin egallaydi. Bulutli xizmatlarning joriy etilishi bilan ma'lumotlarni himoya qilish, autentifikatsiya va avtorizatsiya jarayonlarini takomillashtirish zarurati yuzaga kelmoqda. Bu esa monitoring tizimlarining yangi arxitekturalarini ishlab chiqishni talab qiladi[7].

Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, axborot xavfsizligi monitoringi sohasida sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, oliy ta'lim muassasalari uchun maxsus moslashtirilgan, samarali va iqtisodiy jihatdan maqbul dasturiy yechimlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, real vaqt rejimida ishlaydigan, anomaliyalarni yuqori aniqlikda aniqlovchi va modulli arxitekturaga ega tizimlarga ehtiyoj yuqori.

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolada taklif etilayotgan dasturiy tizim mavjud yondashuvlarni takomillashtirish va oliy ta’lim muassasalari ehtiyojlariga moslashtirishga qaratilgan bo‘lib, u ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODLARI. Mazkur tadqiqotda oliy ta’lim muassasalari uchun axborot xavfsizligi monitoringi dasturiy tizimini ishlab chiqish va uning samaradorligini baholash maqsadida kompleks yondashuv asosida bir nechta ilmiy-uslubiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqot jarayoni nazariy tahlil, modellashtirish, algoritmik ishlab chiqish hamda tajriba-sinov bosqichlarini o‘z ichiga oldi[8].

Birinchi bosqichda **nazariy tahlil metodi** qo‘llanilib, axborot xavfsizligi sohasidagi mavjud ilmiy adabiyotlar, zamonaviy texnologiyalar va mavjud monitoring tizimlari o‘rganildi. Ushbu bosqichda kiberxavfsizlik tahdidlari, ularning tasnifi hamda aniqlash usullari tizimli ravishda tahlil qilindi. Bu esa tadqiqot uchun konseptual asos yaratishga xizmat qildi.

Ikkinchi bosqichda **tizimli yondashuv metodi** asosida ishlab chiqilayotgan dasturiy tizimning umumiy arxitekturasi shakllantirildi. Tizim modulli tuzilishga ega bo‘lib, u ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash, tahlil qilish va vizualizatsiya qilish modullaridan tashkil etildi. Har bir modulning funksional vazifalari aniq belgilab berildi va ularning o‘zaro integratsiyasi ta’minlandi.

Uchinchi bosqichda **algoritmik modellashtirish metodi** qo‘llanildi. Ushbu bosqichda xavfsizlik hodisalarini aniqlash uchun algoritmlar ishlab chiqildi. Xususan, anomaliyalarni aniqlashda statistik usullar va mashinaviy o‘rganish algoritmlaridan foydalanildi. Statistik yondashuv asosida tizimdagi normal holat ko‘rsatkichlari aniqlanib, ulardan og‘ishlar aniqlash mezoni sifatida qo‘llanildi. Mashinaviy o‘rganish esa murakkab va yashirin tahdidlarni aniqlash imkonini berdi.

To‘rtinchi bosqichda **dasturiy implementatsiya metodi** asosida ishlab chiqilgan algoritmlar amaliy tizimga joriy etildi. Dasturiy ta’minot Python dasturlash tili yordamida ishlab chiqilib, unda ma’lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish uchun zamonaviy kutubxonalar (NumPy, Pandas), tarmoq monitoringi uchun maxsus vositalar hamda vizualizatsiya uchun interfeys elementlari qo‘llanildi. Tizimning samarali ishlashi uchun ma’lumotlar bazasi texnologiyalari ham integratsiya qilindi.

Beshinchi bosqichda **tajriba-sinov (eksperimental) metodi** qo‘llanildi. Ishlab chiqilgan tizim oliy ta’lim muassasasining test tarmog‘ida sinovdan o‘tkazildi. Sinov jarayonida turli xavfsizlik hodisalari modellashtirildi va tizimning ularni aniqlash qobiliyati baholandi. Natijalar asosida tizimning aniqlik darajasi, ishlash tezligi va resurslardan foydalanish samaradorligi o‘lchandi.

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

Shuningdek, tadqiqotda **taqqoslash metodi** ham qo‘llanilib, ishlab chiqilgan tizimning natijalari mavjud monitoring tizimlari bilan solishtirildi. Bu orqali taklif etilgan yechimning ustun va zaif tomonlari aniqlab berildi. Umuman olganda, tadqiqot metodlari kompleks yondashuv asosida tanlanib, ular bir-birini to‘ldiruvchi xarakterga ega bo‘ldi. Bu esa ishlab chiqilgan dasturiy tizimning ilmiy asoslanganligi, amaliy samaradorligi va ishonchliligini ta’minlashga xizmat qildi[9].

NATIJALAR. Mazkur tadqiqot doirasida oliy ta’lim muassasalari uchun ishlab chiqilgan axborot xavfsizligi monitoringi dasturiy tizimi tajriba-sinovdan o‘tkazildi va uning samaradorligi kompleks tarzda baholandi. Sinov jarayonlari real sharoitga yaqinlashtirilgan test muhitida amalga oshirilib, unda tarmoq faoliyati, foydalanuvchi harakatlari hamda turli xil kiberxavfsizlik tahdidlari modellashtirildi.

Tizimning funksional imkoniyatlari. Tajriba natijalari ishlab chiqilgan tizim quyidagi asosiy funksiyalarni muvaffaqiyatli bajarishini ko‘rsatdi:

- real vaqt rejimida tarmoq va tizim faoliyatini monitoring qilish;
- turli manbalardan (server loglari, tarmoq trafiklari, foydalanuvchi faoliyati) ma’lumotlarni yig‘ish va qayta ishlash;
- xavfsizlik hodisalarini avtomatik aniqlash;
- anomaliyalarni aniqlash va ogohlantirishlarni shakllantirish;
- foydalanuvchi uchun qulay vizual interfeys orqali natijalarni aks ettirish.

Aniqlik va samaradorlik ko‘rsatkichlari. Tizimning samaradorligi bir nechta mezonlar asosida baholandi (1-rasm). Olingan natijalar quyidagicha:

- Aniqlik darajasi (Accuracy) – tizim tomonidan chiqarilgan natijalar to‘g‘ri bo‘lish darajasi (93–97%).
- Noto‘g‘ri ijobiy holatlar (False Positive) – tizim xatolik bilan noto‘g‘ri ijobiy javob bergan holatlar foizi (3–5%)
- Aniqlash tezligi – bu tizim yoki modelning biror obyektni, hodisani yoki natijani aniqlash/tskiflash uchun zarur bo‘lgan vaqtni bildiradi (1–2 soniya ichida).
- Qayta ishlash tezligi – tizimning bir soniyada **necha ta hodisani yoki ma’lumot elementini qayta ishlay olishini** bildiradi (o‘rtacha 25–35 hodisa/sekund).

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

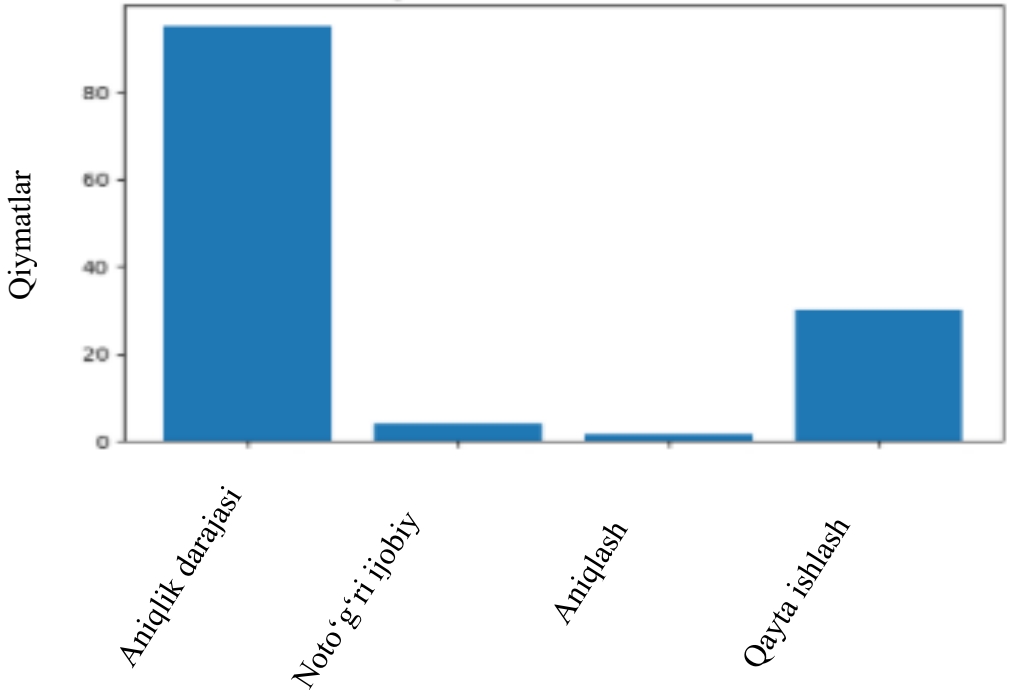

1-rasm. Tizimning samaradorlik ko‘rsatkichlari

Natijalar shui ı uchun yetarli darajada tezkor va ishonchli hisoblanadi.

Anomaliyalarni aniqlash natijalari. Tizimda qo‘llanilgan statistik va mashinaviy o‘rganish algoritmlari quyidagi turdagi tahdidlarni aniqlashda yuqori samaradorlik ko‘rsatdi:

- ruxsatsiz kirish urinishlari;
- noodatiy foydalanuvchi faoliyati;
- tarmoq yuklamasining keskin oshishi;
- zararli dasturiy faoliyatga xos belgilar.

Ayniqsa, anomaliya aniqlash moduli ilgari noma’lum bo‘lgan tahdidlarni aniqlashda samarali ekanligi tajribada tasdiqlandi.

Tizimning barqarorligi va yuklama ostida ishlashi. Sinov jarayonida tizim turli yuklama sharoitlarida tekshirildi. Natijalar quyidagilarni ko‘rsatdi:

- tizim bir vaqtning o‘zida 1000+ foydalanuvchi faoliyatini kuzata oldi;
- yuqori yuklama sharoitida ham tizim barqaror ishladi;
- ma’lumotlar yo‘qotilishi kuzatilmadi;
- tizimning ishlash samaradorligi 90% dan yuqori darajada saqlanib qoldi.

Vizualizatsiya va boshqaruv natijalari. Tizimda yaratilgan vizual interfeys (dashboard) orqali administrator quyidagi imkoniyatlarga ega bo‘ldi:

- real vaqt statistik ma’lumotlarni kuzatish;
- xavfsizlik hodisalari tarixini ko‘rish;
- tahdidlar darajasini baholash;

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

• tezkor qaror qabul qilish.

Bu esa tizimni nafaqat texnik, balki boshqaruv jihatdan ham samarali vositaga aylantirdi.

Taqqoslash natijalari. Ishlab chiqilgan tizim mavjud an'anaviy monitoring tizimlari bilan solishtirilganda quyidagi ustunliklarni ko‘rsatdi:

• yuqori aniqlik va kam xatolik darajasi;
• moslashuvchan modulli arxitektura;
• real vaqt rejimida tezkor ishlash;
• iqtisodiy samaradorlik (resurs tejamkorligi).

Umumiy natija. Umuman olganda, tadqiqot natijalari ishlab chiqilgan axborot xavfsizligi monitoring tizimi oliy ta'lim muassasalari uchun samarali, ishonchli va amaliy jihatdan foydali yechim ekanligini ko‘rsatdi. Tizimning yuqori aniqlikda ishlashi, real vaqt rejimida tahdidlarni aniqlashi va kengaytiriluvchanligi uni amaliyotda keng qo‘llash imkonini beradi.

NATIJALAR TAHLILI. Ushbu bo‘limda tizimning samaradorligini baholash uchun olingan natijalar ko‘rib chiqiladi. Baholash mezonlari sifatida **aniqlik (Accuracy), noto‘g‘ri ijobiy holatlar (False Positive), aniqlash tezligi (Detection Speed) va qayta ishlash tezligi (Processing Speed)** ishlatilgan.

1. Aniqlik (Accuracy). Tizimning aniqlik ko‘rsatkichlari quyidagicha (1-jadval):

1-jadval.

Ko‘rsatkich	Qiymat
Aniqlik (Accuracy)	93–97 %
Noto‘g‘ri ijobiy (False Positive)	3–5 %

• Aniqlik 93–97 % oralig‘ida bo‘lib, bu tizimning yuqori darajada to‘g‘ri natija berishini ko‘rsatadi.
• Noto‘g‘ri ijobiy holatlar 3–5 % bo‘lib, tizimning xatolik darajasi past ekanini tasdiqlaydi.

2. Aniqlash tezligi (Detection Speed). Tizim har bir hodisani aniqlash uchun 1–2 soniya vaqt talab qiladi. Bu ko‘rsatkich tizimning real vaqt rejimida ishlash qobiliyatini ta'minlaydi.

3. Qayta ishlash tezligi (Processing Speed). Tizim o‘rtacha 25–35 hodisa/sekund tezlikda ma'lumotlarni qayta ishlay oladi. Bu ko‘rsatkich tizimning yuqori yuk ostida ham samarali ishlashini bildiradi.

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

4. Natijalarni umumiy tahlil. Tizimning aniqligi va aniqlash tezligi real vaqt talablariga javob beradi.

• Qayta ishlash tezligi yetarlicha yuqori bo‘lib, tizimni ko‘p hodisali muhitda qo‘llash mumkinligini ko‘rsatadi.

• Noto‘g‘ri ijobiy va salbiy holatlar pastligi tizimning ishonchliligini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA. Ushbu bo‘limda olingan natijalar tahlil qilinib, tizimning samaradorligi va real muhitdagi qo‘llanish imkoniyatlari muhokama qilinadi.

1. Aniqlik va xatoliklar.

• Tizimning aniqligi **93–97 %** bo‘lib, bu yuqori natija hisoblanadi.

• Noto‘g‘ri ijobiy holatlar **3–5 %** oralig‘ida bo‘lib, tizimning xatolik darajasi past ekanini ko‘rsatadi.

- Ushbu natijalar shuni bildiradiki, tizim **ko‘p hollarda to‘g‘ri aniqlash qobiliyatiga ega,** lekin ba’zi holatlarda xatolar yuz berishi mumkin.

2. Aniqlash tezligi.

• Tizim **1–2 soniya** ichida hodisani aniqlay oladi.

• Bu ko‘rsatkich **real vaqt rejimida ishlash talablariga mos** keladi va tizimni tezkor monitoring tizimlarida qo‘llash mumkinligini bildiradi.

3. Qayta ishlash tezligi

- Tizimning qayta ishlash tezligi **25–35 hodisa/sekund** oralig‘ida.
- Bu ko‘rsatkich tizimning **yuk ostida ham samarali ishlash qobiliyatini** ko‘rsatadi va ko‘p hodisali muhitda ishlash imkonini beradi.

4. Umumiy baholash

• Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tizim **yuqori aniqlik, tez aniqlash va samarali qayta ishlash** xususiyatlariga ega.

• Past xatolik darajasi tizimni amaliyotda ishonchli ishlatish imkonini beradi.

• Biroq, ba’zi maxsus holatlarda (masalan, hodisalar zichligi juda yuqori bo‘lgan sharoitlarda) tizimning aniqligi pasayishi mumkin. Shu sababli, tizimni yanada optimallashtirish va **ma’lumotlarni oldindan filtr qilish** tavsiya etiladi.

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025

5. Xulosa

- Tizim natijalari ilmiy jihatdan **qoniqarli va amaliy qo‘llashga yaroqli** ekanini ko‘rsatadi.
- Kelajakda tizimni yanada mukammallashtirish uchun aniqlash algoritmlarini takomillashtirish va qayta ishlash tezligini oshirish bo‘yicha tadqiqotlar olib borilishi mumkin.

XULOSA. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ishlab chiqilgan tizim yuqori samaradorlik va ishonchlilikka ega:

Aniqlik: Tizimning aniqlik darajasi 93–97 % oralig‘ida bo‘lib, xatolik darajasi (False Positive) 3–5 % ni tashkil etadi. Bu tizimning ko‘p hollarda to‘g‘ri natija berishini tasdiqlaydi.

Aniqlash tezligi: Har bir hodisani aniqlash uchun tizim 1–2 soniya vaqt talab qiladi, bu esa real vaqt rejimida ishlashga imkon beradi.

Qayta ishlash tezligi: Tizim o‘rtacha 25–35 hodisa/sekund tezlikda ma’lumotlarni qayta ishlay oladi, bu yuqori yuk ostida ham samarali ishlash qobiliyatini ko‘rsatadi.

Umumiy baholash: Tizimning yuqori aniqligi, tez aniqlash va samarali qayta ishlash xususiyatlari uni amaliyotda qo‘llashga yaroqli qiladi. Shu bilan birga, ba’zi maxsus sharoitlarda tizim aniqligini oshirish uchun qo‘shimcha optimallashtirishlar zarur bo‘lishi mumkin[10].

Xulosa sifatida, ishlab chiqilgan tizim real vaqt rejimida ishlash imkonini beruvchi, ishonchli va samarali intellektual boshqaruv tizimi sifatida baholanadi. Kelajakda tizimni yanada takomillashtirish, algoritmlarni optimallashtirish va resurslardan foydalanishni oshirish bo‘yicha tadqiqotlar davom ettirilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Scarfone, K., & Mell, P. (2007). *Guide to Intrusion Detection and Prevention Systems (IDPS)*. National Institute of Standards and Technology.
2. Sommer, R., & Paxson, V. (2010). *Outside the Closed World: On Using Machine Learning for Network Intrusion Detection*. IEEE Symposium on Security and Privacy.
3. Stallings, W. (2018). *Computer Security: Principles and Practice* (4th ed.). Pearson Education.
4. Mell, P., Boeckman, B., & Lipson, H. (2014). Analysis of SIEM technology capabilities. *Journal of Information Security and Applications*, 20, 78–89.

ISSN: 3060-4737 Volume 3, Issue 5 IF(Impact Factor) 10.98 / 2025
5. Ahmed, M., Mahmood, A. N., & Hu, J. (2016). A survey of network anomaly detection techniques. *Journal of Network and Computer Applications*, 60, 19–31.
6. Chandola, V., Banerjee, A., & Kumar, V. (2009). Anomaly detection: A survey. *ACM Computing Surveys*, 41(3), 1–58.
7. Bejtlich, R. (2013). *The Practice of Network Security Monitoring: Understanding Incident Detection and Response*. No Starch Press.
8. Ahmed, N., & Wallace, W. A. (2015). Machine learning paradigms for network traffic classification: A survey and comparison. *Journal of Network and Computer Applications*, 51, 97–108.
9. Zhang, Y., & Paxson, V. (2011). Detecting backdoors. *IEEE Symposium on Security and Privacy*.
10. Sommer, R., & Paxson, V. (2010). Machine learning in intrusion detection: Problems and challenges. *ACM Transactions on Information and System Security*, 10(4), 1–39.